

FN:s barnkonvention i högre utbildning – slutrapport

Innehållsförteckning

FN:s barnkonvention i högre utbildning.....	4
Verksamhet i projektet	4
Antologi	4
Referensgrupp	4
Fokusgruppundersökning.....	5
Informationskampanj till lärare och studenter	6
Unga skriver om vad studenter bör lära sig om barn i högskolan	7
Avslutande synpunkter	9
Preliminär ekonomisk redovisning.....	10

Sammanfattning

I slutet av 2001 fick Högskoleverket i uppdrag av Socialdepartementet att verka för en ökad användning av FN:s barnkonvention i högskolan samt att informera studenterna om konventionen. Högskoleverket erhöll 500 000 kronor för att finansiera arbetet. Uppdraget skall redovisas senast den 15 juni 2003. Följande rapport är en slutredovisning av uppdraget och en översikt över verkets arbete med detta uppdrag.

Under mars månad 2003 publicerade Högskoleverket en antologi med exempel på utbildningar där barnkonventionen integrerats i undervisningen. I antologin finns även högskolornas svar på en remiss som verket tillställde dem angående barnkonventionen. Högskolorna var överlag positiva till konventionen och verkets uppdrag.

Högskoleverket har även låtit göra en fokusgruppundersökning bland studenter som kan antas ha fått undervisning om konventionen och bland studenter som vi antagit inte har fått sådan. Undersökningen visar att undervisningen om konventionen är vanligast inom lärarprogrammet, men studenternas kunskaper om konventionen kommer till största delen från källor utanför högskolan. Studenternas kännedom om konventionen är begränsad. Det är ovanligt att konventionen tas upp till diskussion i undervisningen och den förblir ofta en oläst del av litteraturlistan. Däremot menade nästan samtliga studenter i undersökningen att de skulle välkomna mer undervisning om konventionen.

Högskoleverket har annonserat i studenttidningar och tidningar för högskolans lärare om arbetet med barnkonventionen och pekat på att konventionen har en plats i den högre utbildningen.

Högskoleverket har också låtit elever i gymnasieskolan skriva om vad studenter i högskolan bör lära sig om barn och unga med utgångspunkt i konventionen. Elevernas uppsatser pekar på att studenternas bildning och självkännedom är minst lika viktig som deras kunskaper om konventionen och barn. Även självkännedom och personlig utveckling måste vara mål för utbildningar som ska arbeta med konventionen.

Högskoleverket menar avslutningsvis att det finns flera fördelar med att uppmuntra högskolorna till att fortsätta arbetet med att implementera konventionen.

FN:s barnkonvention i högre utbildning

Socialdepartementet gav ett uppdrag till Högskoleverket (S2001/11119/ST) som angav att:

”Högskoleverkets uppgift blir att definiera en krets av utbildningsprogram som i första hand bör behandla barnkonventionen. Verket bör också stimulera lärosätena att finna former för hur barnkonventionen kan integreras i undervisningen” ... ”Högskoleverket skall vidare kartlägga lärosätenas arbete med att bibringa berörda studenter kunskaper om innehållet i konventionen.”

Högskoleverket har nu slutfört arbetet och lämnar därför en sammanfattande beskrivning av den verksamhet som har ägt rum för att uppfylla målen med uppdraget.

Verksamhet i projektet

Antologi

En stor del av projektets verksamhet har bestått av arbetet med att skriva den antologi om FN:s barnkonvention i högskolans utbildningar som gavs ut i Högskoleverkets rapportserie och presenterades under mars 2003 med namnet **FN:s barnkonvention angår högskolan! Rapport från ett regeringsuppdrag, 2003:6 R**. Innehållet i antologin är artiklar om hur FN:s barnkonvention kan levandegöras och integreras i några av utbildningarna i högskolan. Dessa utbildningar är juristutbildning, socionomutbildning, arkitektutbildning, pedagogisk utbildning samt utbildning till sjuksköterska samt specialistsjuksköterska.

I antologin presenterades även resultatet av en remiss som Högskoleverket skickade till samtliga lärosäten under 2002. Lärosätena ombads att beskriva i vilka utbildningar som konventionen ingår, hur de ser på uppdraget att barnkonventionen ska ingå i fler utbildningar, vilka hinder och möjligheter de ser för barnkonventionen i högskolan samt bifoga goda exempel på konventionens användning. I remissen ingick ett förslag till utbildningar som Högskoleverket identifierat som utbildningar som kan behandla barnkonventionen.

Antologin distribuerades till samtliga lärosäten och rektorer samt till över 400 institutioner vid dessa lärosäten.

Referensgrupp

De externa skribenterna i antologin har tillsammans med en representant för Barnombudsmannen, Marina Grönros, även utgjort en referensgrupp för Högskoleverkets arbete med Socialdepartementets uppdrag. Författare i antologin har varit: Solveig Hägglund, professor i pedagogik, Karlstads universitet, Kristina Bartley, fil. dr. och universitetslektor vid Högskolan i Borås, Bodil Rasmusson, fil.dr. i socialt arbete, Socialhögskolan vid Lunds universitet, Astrid Fägerskiöld, med. dr., Hälsöhögskolan i Jönköping, Johanna Schiratzki, docent i civilrätt, juridiska institutionen vid Stockholms universitet, samt Thorbjörn Laike, docent i miljöpsykologi vid Lunds Tekniska högskola, Victor Ravini, lärare och författare samt Nina Thelander, universitetsadjunkt, vid Karlstads universitet.

Kristina Bartley och Solveig Hägglund är även verksamma vid värdegrundscentret vid Göteborgs universitet medan Johanna Schiratzki är knuten till Tema Barn vid Linköpings universitet. Referensgruppen har haft fyra sammanträden varav ett har genomförts som en telefonkonferens.

Högskoleverket planerade att anordna en konferens om barnkonventionen i högre utbildning den 4 juni 2003. På grund av ett för litet antal anmälda deltagare blev vi emellertid tvungna att ställa in konferensen.

Fokusgruppundersökning

I ett projekt som ska leda till att flera använder barnkonventionen är det viktigt att ta reda på vilken undervisning om konventionen som studenterna får idag. Vi beslöt därför att intervjua studenterna om deras erfarenheter. Vi var även intresserade av att ta reda på om studenterna i de utbildningar som hittills hade arbetat med barnkonventionen hade kunskaper om konventionen.

Under slutet av 2002 genomförde därför FBA¹ en fokusgruppundersökning för Högskoleverkets räkning med studenter om barnkonventionens betydelse i deras utbildningar. Metoden valdes eftersom vi antog att respondenterna hade begränsad kännedom om ämnet och det därför var viktigt att kunna skapa en kontext till frågorna.

Fokusgruppsundersökningen syftade till att kartlägga

1. studenternas attityder till barnfrågor och barnkonventionen,
2. deras kunskap om hur konventionen hanteras i utbildningen samt
3. deras synpunkter på behovet av information och utbildning om konventionen.

Totalt intervjuades 64 studenter vid sex lärosäten, nämligen Södertörns högskola, Stockholms universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Göteborgs universitet samt Chalmers tekniska högskola. 29 av studenterna deltog i fokusgrupperna och de övriga intervjuades kort per telefon i samband med att de inbjöds att delta. Av kostnadsskäl valdes lärosäten så att resandet kunde begränsas så mycket som möjligt. Det framstod även som viktigt att få med studenter från både äldre och yngre lärosäten i undersökningen.

Studenter ur sex utbildningsområden vid dessa lärosäten valdes ut. Dessa var socionomutbildning, juridisk utbildning, lärarutbildning, samhällsplanering, ekonomi- samt teknik/IT-utbildningar. Utbildningarna valdes utifrån två kriterier. Det ena var att nå studenter från utbildningar där vi kunde anta att de flesta av studenterna skulle arbeta med barn efter utbildningen (de första tre ovan) och utbildningar där vi antog att verksamheten efter avslutad utbildning kunde få konsekvenser för barn (de sista tre). Vi hade också anledning att tro att barnkonventionen ingick i undervisningen i de förstnämnda utbildningarna. Vi ville också veta hur studenterna skulle se på konventionen inom utbildningar där vi antog att den inte ingick i undervisningen.

Studenternas valdes ut slumpmässigt på så vis att FBA bad institutionerna att få tillgång till telefonnummer för studenter som gick i termin fem eller i slutet av sin utbildning om den omfattade färre än fem terminer.

¹ Uppdraget genomfördes av FBA:s konsulter Christina Johannesson, Ulrika Ekström, Anne-Charlott Callerstig samt Hans ten Berg.

Resultat av undersökningen

Något fler än hälften av studenterna ansåg att barnkonventionen borde integreras i deras utbildning, mindre än en femtedel ansåg att den inte borde ingå och cirka en tredjedel var osäkra. Antalet studenter var mycket ojämnt fördelat över utbildningarna och det är svårt att kunna dra några säkra slutsatser när det gäller olika utbildningar. Fler studenter inom ekonomi och teknik var negativa till eller osäkra på om barnkonventionen borde ingå i deras utbildningar. Studenterna inom lärar-, jurist- och socionomutbildningarna var övervägande positiva till att barnkonventionen skulle ingå.

På frågan om barnkonventionen idag ingår i undervisningen svarade färre än hälften ja. Konventionen behandlades i undervisningen för jurist- och lärarstudenter men det visade sig under fokusgruppsamtalen att studenternas kännedom om konventionen var begränsad. Bland de juridikstuderande ingick konventionen i kursen om mänskliga rättigheter medan socionomerna behandlade den i samband med frågor om missbruk, etnicitet, fattigdom och tvångsomhändertagande.

Det är vanligt att barnkonventionen ingår i lärarutbildningen vilket framgår av litteraturlistorna men inte av kursplanerna, enligt studenterna. Barnkonventionen ingår även i socionomutbildningen och juristutbildningen. Studenterna menade dock att det var ovanligt att barnkonventionen tas upp till diskussion och konventionen förblir därför en oläst del av den rekommenderade litteraturen på litteraturlistan. I några fall hade föreläsaren prioriterat andra ämnen eller haft lite kunskap om konventionen.

Av de 29 studenter som uppgett att barnkonventionen berörts i deras utbildningar är det endast fyra som menar att konventionen medvetet integrerats och fortlöpande diskuterats i undervisningen. Studenterna menar dock att det är ovanligt att moraliska frågor överhuvudtaget diskuteras i undervisningen. Dessa resultat är i överensstämmelse med resultaten i Studentspegeln som Högskoleverket publicerade under hösten 2002 där det framkom att högskolornas utbildning i mycket begränsad omfattning tar upp moral och etik.

Undersökningen visade även att studenterna i fokusgrupperna i de flesta fall skulle välkomna att konventionen integrerades i deras undervisning. Studenterna var dock överens om att de hade svårt att påverka innehållsliga frågor i sin utbildning. De menade att innehållsfrågor var beroende av lärarens kunskap och praxis. Vi kan också konstatera att studenterna i fokusgrupperna var mer positiva än de som intervjuats per telefon. Att frågan kunde presenteras med bakgrund och att studenterna fick möjlighet att ställa frågor påverkade sannolikt studenterna till att bli mer positiva till konventionen. Hela rapporten biläggs denna redovisning, se bilaga 3.

Informationskampanj till lärare och studenter

Högskoleverket hade även i uppdrag att informera studenter om barnkonventionen. Under våren 2003 producerade därför verkets informationsavdelning ett material² som publicerades under samhällsinformation i studenttidningar och i tidningar för högskolans lärare. Annonserna publicerades under april– juni 2003 under rubriken ”Barnkonventionen berör” och innehöll korta intervjuer med studenter ur fokusgruppundersökningen samt med professor Solveig Hägglund och SFS

² Intervjuer och texter gjordes av Hannah Häggström vid Ord & Vetande i Uppsala.

ordförande Sofia Karlsson. I annonsen fanns också information om FN:s barnkonvention samt den antologi som Höskoleverket producerat.

Av kostnadsskäl valdes några studenttidningar ut efter storleken på deras upplaga. De tidningar som valdes ut och som hade störst upplaga var Göteborgske Spionen, Gaudeamus (Stockholms universitet), Vertex (Umeås universitet), Ergo (Uppsala universitet), och Lundagård. Dessutom publicerades en annons i Studentliv, som ges ut av TCO.

Bland annat mot bakgrund av att studenterna tyckte det var svårt att påverka innehållet i undervisningen riktade sig kampanjen också till högskolans lärare och fördes in i några personaltidningar. Annonsen publicerades i GU-journalen, SU-nytt, Aktum, Universen samt LUM vid samma lärosäten som ovan. Dessutom infördes en annons i Universitetsläraren, en tidning som ges ut av SULF (Sveriges Universitetslärares Förbund) och som täcker flera lärosäten än de största. Denna annons repeterades ytterligare en gång under juni.

Samma annons publicerades också i Dagens Forskning under juni månad. Dagens Forskning når förutom högskolans personal även högskolans intressenter. Annonserna är bilagda denna rapport.

Unga skriver om vad studenter bör lära sig om barn i högskolan

En av grundpelarna i FN:s barnkonvention är artikel 12 om barnets rätt att uttrycka åsikter i frågor som rör barnet. I förlängningen innebär det att barn borde ha rätt att uttrycka sina åsikter även om detta projekt eftersom det indirekt kan komma att påverka barn. Projektet har därför försökt ta fasta på artikel 12.

Projektet har under sitt arbete haft kontakt med Marita Elheim, lärare vid Ale gymnasium i Ale kommun. Ale gymnasium har under en längre tid arbetat med barnkonventionen och riktat sig till såväl personal som elever. Höskoleverket gav elever, som gymnasieskolan valde ut, i uppdrag att skriva uppsatser på temat "Vad bör vuxna som ska arbeta med barn och ungdomar få lära sig i högskolan"?

Ale gymnasium valde ut två klasser som fick en kort repetition av konventionens fyra grundprinciper innan de började skriva. Skolan valde en klass från naturvetenskapsprogrammets första år och en klass från barn- och fritidsprogrammets första år. Eleverna är i åldrarna 16–18 år. Vi har valt att ta med citat från några bidrag som publiceras utan författarnas namn. Flera uppsatser än de som har använts här var dock tänkvärda³.

Lärarna har inte tid med eleverna och allt som händer. Ibland känns det som om det dom lär sig i "lärarskolan" bara är fakta. Vart städer ligger, hur man stavar till vissa saker osv. Absolut ingenting om barn och unga.

17 år

Många elever har uttryckt åsikter om lärare och hur de bör förhålla sig till barn och unga. Flera kommenterar vikten av att lärarna är lyhörda för kränkande behandling mot eleverna.

... Sen en sak som jag tycker är bra är att göra en teater. Att de studerande gör en teater om en ungdoms liv. Ett bra och ett "dåligt". Då kan man jämföra m.m. När man spelar teater så lever man sig in i sin rollfigur, man

³ Citat ur elevernas texter presenteras nedan i det skick som författaren lämnat sitt bidrag, dvs. utan någon ytterligare språklig bearbetning.

känner sig som den, man tänker som den. Man blir en ungdom med ett hårt liv. Och på så sätt får man en bra kännedom om ungdomar med problem.
18 år

Två andra ungdomar kommenterar också möjligheten att arbeta med rollspel för att ge studenterna inblick i vardagens villkor för barn och unga.

Eleverna har kommenterat olika yrkesgruppers behov av att ta hänsyn till barn och ungas behov i sitt arbete.

Social "tanter" ska respektera och lyssna på ungdomar och människor säger till dom och inte bara sitta och nicka till allt man säger. Sen säger dom "mmmm" vi ska ta och diskutera detta så hör vi av oss imorgon och då skall dom inte ringa en vecka senare. Dom får kolla i alla papper dom har om barnen och ungdomarna innan dom beslutar sitt beslut.
17 år

Sjuksköterskor och läkare måste lära sig att försöka skapa en trygghet för barnen. Det brukar ju inte vara så roligt att gå till läkaren för någon människa. Men barn är extra känsliga för sådant. De måste förklara vad de gör för barnen. De kan lära sig att arbeta på barnens villkor.
16 år

En arkitekt ... ska lära sig att hur man får klassrummet att kännas större för på eftermiddagen är alla så sega och om klassrummet är litet, med småfå fönster känns allt så kvavt och då kan man inte koncentrera sig.
16 år

Flera elever skriver längre avsnitt om betydelsen av att lokaler – framförallt skolans lokaler, både inne- och utemiljö – utformas för både lek, samvaro och studier. Eleverna vill att deras miljö utformas för dem och med dem.

Det som ungdomarnas uppsatser lyfter fram som en gemensam faktor för alla yrkesgrupper som ska arbeta med barn och unga, är inlevelseförmåga och respekt. En 16-åring sammanfattar det så här:

En vuxen människa kan inte kräva att bli respekterad och lyssnad om den inte ger det tillbaka till barnen. Vuxna som tar sig tid till att lyssna och respektera ett barn kommer garanterat att komma närmare det mål man vill nå med det barnet.

Eleverna pekar på att inte enbart kunskap om barns och ungas villkor är viktig för dem som ska arbeta inom yrken som har betydelse för barn och unga. Även självkännedom och personlig utveckling måste vara mål för sådana utbildningar. Ett sätt att arbeta med personlig utveckling kan vara teater. Med andra ord är studenternas bildning minst lika viktig som deras utbildning, om tillämpningen av barnkonventionen ska få betydelse i yrkesutövningen efter avslutade studier.

Avslutande synpunkter

Högskoleverket har under arbetet med Socialdepartementets uppdrag presenterat resultat som verket anser är viktiga att använda i det fortsatta arbetet med att implementera konventionen i den högre utbildningen. När uppdraget nu slutredovisas vill Högskoleverket även lämna några synpunkter inför regeringens fortsatta arbete med konventionen.

Högskoleverket anser att uppdraget att införliva FN:s barnkonvention i högskolans utbildning är stort och krävande och att mycket ännu återstår att göra. Högskoleverket deltar gärna i det fortsatta arbetet men med tanke på verkets roll och uppdrag i systemet för högre utbildning bör verkets ansvar vara begränsat. Istället bör huvudansvaret för arbetet ligga på högskolorna själva⁴.

Det fortsatta arbetet med barnkonventionen kan integreras i arbetet med bildning i högskolans utbildning och när frågor om etik och moral bearbetas. Högskoleverket anser att det är viktigt att den fortsatta implementeringen inte enbart fokuserar barnkonventionen utan att den också bör ha ett bredare perspektiv på barnfrågor.

I 1 kap. 9 § högskolelagen anges att *den grundläggande högskoleutbildningen skall ge studenterna förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar, förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem ...* Det innebär att en alltför normativ implementering av barnkonventionen riskerar att komma i konflikt med högskolans uppdrag, vilket också talar för ett brett perspektiv vid implementeringen.

Det är viktigt att forskningens roll uppmärksammas för att undvika en alltför ensidigt normativ implementering. I forskningen skapas även undervisningsstoff och material om barnfrågor och konventionen, vilket det råder brist på idag. Det finns alltså skäl för regeringen att överväga att ge högskolan en större roll i det fortsatta arbetet med barnkonventionen.

⁴ För en mer utförlig diskussion om barnkonventionen och styrningen av högskolan hänvisas till antologin.

Preliminär ekonomisk redovisning

	2002		2003
Ingående	500 000	Ingående	227 000
Resor	39 348	Tryckning	34 500
Arvoden	41 800	Info.kampanj	163 610
Arbetsgivaravgifter	13 693	Konferens	9 700
Konsulttjänster	143 010	Konsult	20 000
	237 851		
Övrigt	35 128	Använda medel	227 810
Använda medel 2002	273 000		

Preliminärt har hela anslaget (eg. 500 810 kronor) förbrukats den 2 juni 2003. Konferensen ställdes in men posten konferens är den kostnad som vi ev. måste betala för konferenslokalerna om arrangören inte lyckas hyra ut dem. Ev. kan alltså summan 8 890 kronor återstå av projektets medel vid projekttidens slut.